

Nr 3

Lagutskottets betänkande i anledning av motion om översyn av preskriptionsförordningen.

I motionen 1973:622 av fru Sundberg m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av preskriptionsförordningen.

Gällande rätt

Allmänna regler om fordringspreskription finns i *förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse ä okända borgenärer*. Särskilda regler om preskription av fordringar finns dessutom i olika specialförfattningar.

Bestämmelserna i preskriptionsförordningen innebär i huvudsak följande.

Preskriptionstiden är tio år och löper från dagen för fordringens tillkomst (1 § första stycket). Preskription avbrytes genom att borgenären gentemot gäldenären vidtar processuella åtgärder, t. ex. genom att stämning delges gäldenären, eller genom att borgenären skriftligen eller muntligen kräver gäldenären på betalning eller erinrar denne om fordringen (1 § första stycket). Kan gäldenären inte anträffas, har borgenären möjlighet att under vissa förutsättningar avbryta preskription genom att ange fordringen hos domstol eller överexekutor (1 § andra och tredje styckena). Preskription kan avbrytas också genom åtgärder från gäldenärens sida, nämligen genom amortering eller räntebetalning eller genom att gäldenären erkänner fordringens tillvaro (3 §). Vissa beslut i in-teckningsärenden har också preskriptionsavbrytande effekt (3 §). Har processuellt förfarande inletts mot gäldenären, sker nytt preskriptionsavbrott varje gång gäldenären höres eller kallas till inställelse. Blir fordringen fastställd genom dom eller utslag har domen eller utslaget preskriptionsavbrytande verkan liksom också påbörjad verkställighet (4 §). Efter varje preskriptionsavbrott börjar en ny tioårig preskriptionstid att löpa (1, 3 och 4 §§).

Försummelse att avbryta preskription medför att borgenären förlorar sin talan mot gäldenären (2 §). Alla de med fordringen förenade rättsverkningarna har dock härmed inte upphört att gälla. Borgenären kan använda en preskriberad fordran till kvittning mot genfordran under förutsättning att borgenären förvärvade fordringen innan den preskriberades och att han själv inom samma tid ådrog sig den gäld som han önskar kvitta (7 §). En preskriberad förpliktelse anses vidare ha den rättsverkan att gäldenär som betalat en preskriberad skuld inte kan på grund av eljest tillämpliga regler om *condictio indebiti* kräva att återfå beloppet.

Slutligen bör nämnas att enligt praxis frågan om preskription inte beaktas av domstol *ex officio*.

De särskilda preskriptionsregler som finns i olika *specialförfattningar* skiljer sig i flera hänseenden från preskriptionsförordningen men företer också sinsemellan flera skiljaktigheter. I allmänhet föreskriver de en kortare preskriptionstid än preskriptionsförordningen, i regel mellan ett och tre år. Som praktiskt viktiga exempel kan nämnas att preskriptionstiden beträffande fordran på grund av arrendeavtal (8 kap. 26 § jordabalken) och på grund av hyresförhållande (12 kap. 61 § jordabalken) är två år. Detsamma gäller enligt 9 § lagen (1916:312) ang. ansvarighet i följd av automobiltrafik och 10 § lagen (1886 nr 7 s. 1) ang. ansvarighet i följd av järnvägs drift om fordran å skadestånd enligt dessa lagar. För uttagande av debiterad skatt till stat och kommun gäller en preskriptionstid om fem år enligt 71 § 1 mom. uppbördsförordningen (1953:272). Enligt 54 § köplagen (1905 nr 38 s. 1) gäller en yttersta preskriptionstid om ett år med avseende på köparens rätt att föra talan om fel eller brist i varan. Specialpreskriptionsreglerna föreskriver ofta en annan utgångspunkt för preskriptionstidens beräkning än preskriptionsförordningen, t. ex. förfallodagen enligt 25 § skuldebrevslagen (1936:81), den dag borgenären fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande enligt 29 § försäkringsavtalslagen (1927:77) eller den dag arrendatorn avträdde arrendestället enligt 8 kap. 26 § jordabalken. Även reglerna om preskriptionsavbrott och om verkan av preskription är ofta annorlunda utformade i specialförfattningarna jämfört med preskriptionsförordningen. Det bör även framhållas att preskriptionsreglerna i åtskilliga specialförfattningar grundas på internationella konventioner rörande olika rättsområden. Som exempel kan nämnas 11 kap. växellagen (1932:130) och 10 kap. checklagen (1932:131) samt de i regel mycket korta preskriptionstider som gäller inom frakträtten för transporter till sjöss, med järnväg, med luftfartyg och på landsväg.

Motionen

I motionen framhålls inledningsvis att kännedomen om den tioåriga preskriptionstiden torde vara föga utbredd bland vanliga konsumenter. Däremot torde den femåriga preskriptionstiden enligt skatteförfattningarna vara mera allmänt bekant. Kvitton och andra bevis på erlagd betalning sparas säkerligen i allmänt kortare tid än tio år. Många konsumenter har inte utrymme eller möjlighet att bevara de handlingar, som skulle erfordras för styrkande av fullgjord betalning, om krav skulle framställas mer än fem år efter köpet.

Det finns dock fall, påpekar motionärerna, där det av rättssäkerhetsskäl är nödvändigt med en förhållandevis lång preskriptionstid. Med hänsyn till att riksskatteverket anser sig kunna bevaka det allmännas skattefordringar inom en femårig preskriptionstid anser motionärerna dock att dessa fall torde vara ganska få.

De förändringar, som de på automatisk databehandling baserade

redovisningssystemen medfört, måste enligt motionärernas uppfattning få till följd att den mer än hundra år gamla preskriptionsförordningen bör ses över. Dessutom har den stigande levnadsstandarden medfört, att enskilda personer i betydligt högre grad än vad förr var vanligt köper dyrbara kapitalvaror. Motionärerna anser rättssäkerheten fordra, att preskriptionstidens längd står i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen, vilken enligt motionärernas mening låter sig starkt påverkas av preskriptionsbestämmelserna inom skatteområdet. Motionärerna finner därför en förkortning av den allmänna preskriptionstiden önskvärd.

Det nordiska reformförslaget 1957

Efter beslut på nordiskt justitieministermöte år 1951 tillkallades samma år sakkunniga i Danmark, Finland, Norge och Sverige med uppdrag att i nordiskt samarbete verkställa en översyn av bestämmelserna om preskription av fordran. De sakkunniga avlämnade år 1957 betänkande med i allt väsentligt överensstämmande förslag till lag om preskription. För Sveriges del skedde detta genom *betänkandet (SOU 1957:11) Fordringspreskription m. m.*

Lagförslagen, som avsågs ersätta de i respektive länder gällande allmänna reglerna om preskription, byggde i stor utsträckning på den norska lagens bestämmelser. Som huvudregel föreskrevs att fordran preskriberas efter tio år räknat från förfallodagen. För de s. k. vardagslivets fordringar skulle preskriptionstiden utgöra tre år, räknat från förfallodagen, dock att tiden skulle vara tio år om skuldebrev utfärdats eller fordringen blivit domfäst. För skadeståndsfordringar skulle treårstiden löpa från det borgenären fick eller bort få kunskap om skadan och den som är ansvarig för denna. Vissa bestämmelser om längre preskriptionstid skulle gälla beträffande fordringar på skadestånd på grund av brott. Sådana fordringar för vilka förfallodag inte blivit bestämd skulle i varje fall preskriberas senast efter tjugo år, räknat från fordringens tillkomst. En tjugoårig preskriptionstid skulle gälla också för vissa bankfordringar. Förslaget innehöll vidare åtskilliga bestämmelser om tilläggsfrister för vissa fall. Som preskriptionsavbrytande åtgärd erkändes enligt förslaget gäldenärens uttryckliga erkännande av skulden. Från borgenärens sida krävdes i princip inledande av processuellt förfarande mot gäldenären eller ansökan om verkställighet. För det fall att rättsligt förfarande eller förfarande för verkställighet inte fullföljdes, skulle enligt förslaget vissa tilläggsfrister löpa. I övriga fall skulle preskriptionsavbrott medföra att ny preskriptionstid börjar löpa. Kvittningsrätt skulle föreligga för preskriberad fordran under förutsättning bl. a. av konnexitet mellan fordringarna.

Den svenska förslaget remissbehandlades i vanlig ordning. Ett stort antal remissinstanser, bl. a. flertalet av näringslivets organisationer, avstyrkte att förslaget lades till grund för lagstiftning. De föreslagna bestämmelserna ansågs invecklade och svårtillgängliga. Det framhölls att systemet med olika preskriptionstider för olika fordringar lätt kunde ge

upphov till gränsdragningsproblem och att på grund härav rättsförluster kunde komma att uppstå. Önskemålet om nordisk rättslikhet på området ansågs inte utgöra tillräckligt motiv för att trots dessa svagheter ersätta nuvarande regler, som ansågs vara enkla att tillämpa och ha en fast förankring hos gemene man, med det föreslagna systemet.

Även de remissinstanser som avstyrkte förslaget förklarade sig emellertid i princip kunna godta en kortare preskriptionstid – om tre eller fem år – för vissa fordringar. Det uttalades dock som önskvärt att man uppnår en förenkling av den systematik som blir följderna av att korttidspreskription införs.

Också i Danmark och Finland restes starka betänkligheter mot förslagen. Det norska förslaget fick däremot ett gynnsamt mottagande.

Efter överläggningar, som 1961 ägde rum mellan de nordiska kontaktmännen för lagsamarbete (Nordiska rådet 10:e sessionen s. 912), beslöts en rekommendation till de nordiska justitieministrarna om att låta saken bero på det samnordiska planet.

Nordiska rådets rekommendation 1965

Tanken på en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning uppgavs emellertid inte. Under åren 1959–1966 hölls vid flera tillfällen nordiska departementsöverläggningar i syfte att försöka sammanjämka ståndpunkterna.

I Nordiska rådet väcktes 1964 medlemsförslag om gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. Vid behandling av förslaget i Nordiska rådets juridiska utskott fann utskottet det motiverat att genomföra en ensartad nordisk lagstiftning på ifrågavarande område. På förslag av utskottet antog rådet i februari 1965 en rekommendation med hemställan till regeringarna att genomföra en gemensam nordisk lagstiftning om preskription av fordran baserad på en längre allmän preskriptionstid på tio år och en kortare frist för preskription av det dagliga livets krav.

1965 års riksdagsbehandling

Vid 1965 års riksdag väcktes en motion (H:62) i vilken hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag om en sådan ändring i preskriptionsförordningen att preskriptionstiden avkortades till fem år. *Första lagutskottet* hänvisade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1LU 1965:19) till den av Nordiska rådet samma år antagna rekommendationen samt uttalade, att enligt vad utskottet erfarit hade ifrågavarande gemensamma lagstiftningsarbete redan påbörjats. Med hänsyn härtill ansåg utskottet att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen inte var erforderligt.

1966 års nordiska utkast

På grundval av ett från svensk sida framlagt förslag enades man år 1966 om huvudprinciperna för det fortsatta nordiska lagstiftningsarbetet. Dessa principer innebar i huvudsak följande.

Alla slag av fordringar behandlas i princip lika i preskriptionshänseende. Från dagen för fordringens tillkomst löper en preskriptionstid av tio år. När fordringen förfaller till betalning ersätts den tioåriga preskriptionstiden av en treårig preskriptionstid. Systemet innebär för det stora antal fordringar som förfaller till betalning omedelbart att enbart den treåriga preskriptionstiden blir tillämplig. Den tioåriga preskriptionstiden skall kunna avbrytas genom enkel påminnelse från borgenärens sida, men för avbrott av treårstiden krävs att gäldenären – uttryckligen eller konkludent – erkänner skulden eller att borgenären vidtar rättsliga åtgärder mot gäldenären. Preskriptionsavbrott genom påminnelse, gäldenärens erkännande eller rättligt förfarande som avslutas med dom eller liknande avgörande eller med verkställighet medför att ny preskriptionstid börjar löpa. I övriga fall skall en viss kortare tilläggsfrist löpa. Preskriberad fordran skall i princip kunna återopas till kvittning. Möter hinder för borgenären att avbryta preskription löper en tilläggsfrist från det hindret upphör. Preskriptionstiden kan dock inte förlängas mer än tio år.

Näringslivets organisationer i de nordiska länderna bereddes under hösten 1966 tillfälle att yttra sig över förslaget. I Sverige skedde detta vid ett av justitiedepartementet den 15 december 1966 anordnat sammanträde i frågan. Det svenska näringslivet ställde sig kritiskt framför allt mot förslaget att enkel påminnelse ej skulle godtas som preskriptionsavbrott beträffande förfallna fordringar. Vidare ansågs från flera håll en femårig preskriptionstid vara att föredra framför den föreslagna treårstiden. Det framhölls att önskemålet om nordisk rättslikhet inte var tillräckligt motiv för att frånga reglerna i gällande rätt som visat sig fungera väl i praktiken. Däremot kunde intresset av europeisk rättslikhet tala för att man accepterar även sådana ändringar i gällande rätt som innebär vissa olägenheter.

Också i Finland riktades anmärkningar mot att treårspreskriptionen inte skulle kunna avbrytas genom skriftlig påminnelse. I Danmark framfördes vissa erinringar mot den föreslagna tioårstiden. I övrigt ansågs dock förslaget i sina huvuddrag godtagbart i Danmark, Finland och Norge.

Europarådskommitténs förslag 1969

År 1967 tillsattes inom Europarådet en expertkommitté för utarbetandet av enhetliga europeiska regler om fordringspreskription. Det nordiska samarbetet på preskriptionslagstiftningsens område kom därför att vila i avbidan på det inom Europarådet igångsatta arbetet. Av naturliga skäl kom de nordiska representanterna, för vilka de olika

frågeställningarna i ämnet var mest aktuella, att spela en ledande roll i kommittéarbetet. Från deras sida hävdades att Europarådsarbetet borde syfta till att så långt möjligt ersätta den mångfald av olika preskriptionstider som nu finns i medlemsländernas lagstiftning med en enhetlig kortare preskriptionstid som bör ligga någonstans mellan tre och fem år och räknas från fordringens förfallodag. Sedan det inom kommittén visat sig att visst intresse fanns för en lösning av detta slag men att dess för- och nackdelar inte kunde bedömas annat än i sammanhang med övriga till preskriptionsinstitutet hänförliga regler, som t. ex. avbrott av och suspension eller förlängning av preskriptionstiden, lades från svensk sida fram ett fullständigt utkast till europeiska regler om preskription. Förhandlingarna i kommittén kom sedermera i huvudsak att ske på grundval av det svenska förslaget.

Under det fortsatta utredningsarbetet antog expertkommittén preliminärt vissa regler om fordringspreskription. Dessa har utformats så att de efter smärre justeringar skall kunna infogas antingen i en konvention, som med folkrättsligt bindande verkan kan tillträdas av staterna, eller i en till medländernas regeringar riktad rekommendation, som inte medför samma folkrättsliga förpliktelser. Reglerna har för svensk rätts del redovisats i en inom justitiedepartementet utarbetad *PM (Ju 1969:30) om vissa inom Europarådet utarbetade regler om fordringspreskription*. Promemorian har remissbehandlats. De föreslagna reglerna innebar i huvudsak följande.

Enligt regel 1 skall varje fordran på fullgörelse av en förpliktelse, som en person (borgenären) har mot en annan person (gäldenären), preskriberas enligt reglerna. Enligt regel 2 skall preskriptionstiden löpa från den dag skyldigheten till fullgörelse inträder, dvs. i fråga om penningförpliktelser från förfallodagen. Preskriptionstiden skall enligt regel 4 första stycket i allmänhet vara tre år. Enligt andra stycket i samma regel skall preskriptionstiden emellertid vara tio år beträffande fordringar som fastställts genom dom, skiljedom eller annan handling som kan verkställas omedelbart. Enligt regel 4 tredje stycket kan medlemsländerna beträffande särskilda slag av fordringar meddela undantag från huvudregeln om treårspreskription genom att antingen bestämma en längre preskriptionstid, som skall vara tio år, eller en kortare tid, som dock inte får överstiga ett år. Regel 7 innehåller bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden bl. a. när förlikningsförhandlingar pågår mellan parterna.

Preskriptionsavbrott skall enligt regel 9 kunna ske a) genom att gäldenären uttryckligen eller konkludent erkänner borgenärens fordran, b) genom att borgenären inför judiciell eller administrativ myndighet eller i skiljemannaförfarande åberopar sin fordran i avsikt att erhålla fullgörelse, eller c) genom att borgenären ansöker om verkställighet för sin fordran.

Preskriptionsreglerna skall enligt regel 17 i princip vara tvingande.

Beträffande frågan om preskriptionstidens längd må anmärkas, att kommittén inte tagit slutlig ställning till om preskriptionstiden skall vara tre år. Ordet "tre" i regel 4 första stycket har därför satts inom klammer. Vidare hade från svensk sida föreslagits — i enlighet med 1966 års

nordiska utkast – att en tioårig preskriptionstid borde gälla beträffande ej förfallna fordringar. Förslaget vann emellertid ej gehör i kommittén. Det framhölls att Sverige, Danmark och Finland är de enda länder där preskriptionstiden i allmänhet räknas från fordringens tillkomst och inte från förfalldagen och att man i de andra europeiska länderna inte funnit behov för en sådan regel.

Reformarbetets nuvarande läge

Den inom Europarådet år 1967 tillsatta expertkommittén har hållit sex sammanträden, det sista i september 1970. Kommittén utarbetade på detta möte ett enhetligt utkast jämte motiv till europeiska preskriptionsregler samt ett utkast till en rekommendation. Kommittén har därmed avslutat sitt arbete. Enligt kommitténs bedömande föreligger för närvarande ej förutsättningar för en konventionsreglering. I stället föreslås att Europarådet utfärdar en rekommendation om att ta hänsyn till de utarbetade reglerna vid framtida lagstiftning på området. Resultatet av kommitténs arbete har lagts fram för Europarådets kommitté för juridiskt samarbete (CCJ) och skall därefter läggas fram för ministerkommittén (Nordiska rådet 19:e sessionen s. 1909 och 2292). Enligt föreliggande planer skall under andra halvåret 1973 en ny expertkommitté sammankallas inom Europarådet med uppdrag att fortsätta arbetet på en unifiering av preskriptionsreglerna. Från nordisk sida har man dock beslutat att inte avvakta resultatet av det europeiska samarbetet utan i stället återupptaga arbetet på en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. Vid överläggningar i mars 1972 mellan de nordiska länderna uppnåddes principiell enighet om ett fullständigt utkast till en samnordisk lag om fordringspreskription. Det överenskomms att de berörda regeringarna skulle låta presentera utkastet jämte erforderlig motivering härför i respektive länder. Inom justitiedepartementet pågår för närvarande arbete med färdigställandet av en promemoria i ämnet. Arbetet härmed beräknas kunna avslutas under innevarande år. Enligt det föreliggande utkastet skall preskriptionstiden vara tre år räknat från fordringens förfalldag. Har viss förfalldag ej bestämts för fordringen, skall en tioårig preskriptionstid gälla, räknat från dagen för fordringens tillkomst. Denna preskriptionstid skall dock upphöra att löpa, när fordringen förfaller till betalning.

Utskottet

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen (s. 1) gäller sedan länge enligt svensk rätt en allmän preskriptionstid av tio år räknat från fordringens tillkomst. Reglerna härom återfinns i *preskriptionsförordningen (1862:10 s. 1)*, som i sina huvuddrag består förhållandevis oförändrad sedan tillkomsten år 1862.

I motionen hemställs om en översyn av preskriptionsförordningen i syfte att genomföra en förkortning av preskriptionstidens längd. Motio-

närerna anser att preskriptionstiden för det stora flertalet fordringar bör kunna avkortas till fem år och hänvisar därvid till att en femårig preskriptionstid ansetts tillräcklig inom skatteområdet.

Till följd av samhällsutvecklingen ter sig onekligen preskriptionsförordningens bestämmelser numera åtskilligt föråldrade. Detta gäller inte minst det av motionärerna berörda spörsmålet om preskriptionstidens längd. Såsom redovisats ovan (s. 3 f.) har det sedan 1951 mer eller mindre kontinuerligt pågått arbete på en revision av preskriptionsförordningen. Utredningsarbetet har bedrivits i samarbete med Danmark, Finland och Norge och har syftat till att genomföra en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. Sedan 1967 har dessutom inom Europarådet pågått ett europeiskt samarbete för utarbetandet av enhetliga europeiska regler om fordringspreskription.

Beträffande preskriptionstidens längd kan konstateras, att samtliga förslag och utkast som offentliggjorts under utredningsarbetets gång, upptagit bestämmelser om en treårig preskriptionstid. De olika förslagen har dock uppvisat betydande skillnader i fråga om den föreslagna treårsfristens tillämpningsområde och grunderna för dess beräkning. Frågan om preskriptionstidens längd kan inte heller behandlas som ett fristående problem utan måste ses i sitt naturliga sammanhang med övriga till preskriptionsinstitutet hänförliga regler. En önskvärd förkortning av preskriptionstidens längd har härigenom visat sig vara förenad med betydande svårigheter.

Av nu antydda skäl har översynen av preskriptionsreglerna kommit att bli tidskrävande. Den huvudsakliga orsaken därtill torde emellertid vara att översynen verkställts i samarbete med andra länder, vilket oundvikligen medfört ökad tidsutdräkt. Härtill vill utskottet dock framhålla, att preskriptionslagstiftningen utgör ett rättsområde, där till följd av den internationella handelns och samfärdselns utveckling stora fördelar är förbundna med en rättslig reglering på mellanfolklig grundval.

Enligt vad utskottet erfarit har man på nordiskt håll numera bestämt sig för att inte avvakta vad som kan framkomma som resultat av det europeiska samarbetet angående fordringspreskription. Man har i stället beslutat att påskynda arbetet på en gemensam nordisk preskriptionslagstiftning. Det nordiska samarbetet har enligt vad utskottet inhämtat avancerat så långt att principiell enighet föreligger om ett fullständigt utkast till en samnordisk lag om fordringspreskription. Enligt uppgift beräknas en promemoria i ämnet kunna färdigställas inom justitiedepartementet under innevarande år.

Det långvariga arbetet på en översyn av preskriptionsförordningen synes således kunna slutföras inom en relativt snar framtid. Med hänsyn till detta förhållande synes något initiativ från riksdagens sida ej erforderligt.

Utskottet hemställer

att motionen 1973:622 avslås.

Stockholm den 27 februari 1973

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s)*, fröken Anderson i Lerum (s), herrar Lidgard (m), Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s), fru Jonäng (c)*, herrar Andersson i Södertälje (s), Winberg (m)*, Israelsson (vpk), Olsson i Sundsvall (c) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

